

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Калин Йорданов Кирилов

Институт за балканистика с Център по тракология – БАН

относно дисертационен труд

за присъждане на образователната и научна степен *доктор*

Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2. 2. „История и археология“

Научна специалност: Средновековна обща история

Институт за балканистика с Център по тракология – БАН

Секция „Средновековни Балкани“

Докторант: Милен Красимиров Петров

Научен ръководител: доц. д-р Владислав Иванов

Тема: „Свещената Римска империя и Никополският кръстоносен поход (1395–1396):
участници и извори“

Процедурата по обявяване и провеждане на конкурса за присъждане на образователна и научна степен доктор е в съответствие с нормативната рамка, приложената документация е прецизна и не са допуснати нарушения. Спазени са наредбите и минималните национални изисквания на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за приложението на същия закон, както и на Правилника на Центъра за обучение при БАН. Кандидатът отговаря на минималните изисквания на БАН, както и на изискванията, определени от Научния съвет на Институт за балканистика с Център по тракология – БАН. Авторефератът представя коректно и достоверно целите, методологията, основните

структурни части и изводи на дисертационния труд, като са изведени основните авторски тези и приноси. Докторантът Милен Петров е участвал с доклади в научни форуми и е осъществил необходимия брой публикации по темата на дисертационния труд, реализирани в специализирани периодични издания и сборници. Процедурата за защита на образователната и научна степен *доктор* е напълно легитимна.

Представеният дисертационен труд е с общ обем от 454 страници и се състои от уводна част, изложение (разделено на два основни дяла, всеки от които с обособени глави и подраздели), заключителна част, библиографски списък с използваните извори и изследвания и множество интегрирани в текста приложения във вид на таблици, схеми и илюстрации. Методологията в дисертационния труд се основава на историко-структурния анализ и синтез, но се опира донякъде и на интердисциплинарния подход, тъй като редом със сравнителния анализ и критичен коментар на наративните писмени извори и изследвания по темата, се прилагат и методи от полето на текстологията, кодикологията и просопографията, както и иконографски анализ на миниатюри от късносредновековни илюстрирани ръкописи, на гравюри от старопечатни източници и на каменни скулптури.

Изследването има ясно очертана и логично структурирана научна проблематика. Инверсивно спрямо подзаглавието на дисертационния труд, основен обект на изследването са както наративните писмените извори и историографската традиция от Свещената Римска империя, отнасящи се до Никополския кръстоносен поход от 1396 г., така и германските участници (немскоезичните кръстоносци от Свещената Римска империя) в същата паневропейска антиосманска военна експедиция. Предметът на проучване и изследователското поле са находчиво подбрани, с оглед на липсата до този момент на исторически труд, който цялостно да обхване темата за немските извори и германските участници в Никополския кръстоносен поход от 1396

г. Проучването на Милен Петров е сериозна заявка за запълването на тази лакуна, както в българската, така и в световната историография.

Уводната част на дисертационния труд, която започва с един обзорен исторически екскурс, посветен на климатичните, политическите, икономическите, социалните, конфесионалните и етническите промени в европейските общества през Четиринадесетото столетие, очертаващ епохата и контекста на проучването, изяснява и детайлно формулира хронологичния и географски обхват, състоянието и актуалността на проблематиката, целите, задачите, методологията и терминологията на изследването.

Първата част на труда е посветена на наративните източници от Свещената Римска империя, отнасящи се до Никополския кръстоносния поход от 1396 г. (хроники, династични истории, пътеписи, истории, поеми и др.), като критично са представени и анализирани общо 43 извора (на среден горнонемски, ранен нов горнонемски и на латински език). Този мащабен изворов корпус е представен по географски принцип с подробен преглед и задълбочен текстологичен анализ на отделните източници съответно от Бавария, Франкония, Елзас, Щвейцария и австрийските земи.

Втората част на дисертационния труд е посветена на изследването, идентификацията и реконструкцията на германското участие в кръстоносния поход от 1396 г. и във фаталното сражение при Никопол, което означавало края на експедицията. Критично са разгледани основно три групи немски кръстоносци: военно-монашеските ордени (най-вече Тевтонският орден, но частично също и германските хоспиталиери, предвождани от Фридрих Хоенцолерн), главните имперски принцове и обикновените графове, рицари, оръженосци и граждани от Свещената Римска империя.

Дисертационният труд представлява научно изследване с висока стойност, което се отличава с мащабен замисъл, оригинален характер,

модерна и интердисциплинарна методология, професионален академичен стил и безспорен принос към изучаването и представянето Никополския кръстоносен поход от 1396 г. в светлината на нови, слабо познати и недостатъчно изследвани извори. Благодарение на филологичната си подготовка и работата с оригинални ръкописи, инкунабули и старопечатни издания в архивите и библиотеките в Хейделберг, Мюнхен и Будапеща, докторантът е успял да издири и привлече към изследването огромен корпус от 43 наративни писмени извора, включително някои по-слабо познати и недостатъчно изследвани текстове. Включени са и 19 негови превода на български език на непревеждани до този момент източници. Сред безспорните приноси на изследването следва да се отбележи, че при критичното представяне и аналитичното разглеждане на наративните източници от Свещената Римска империя е обърнато внимание не само на съдържанието, отнасящо се конкретно до Никополския кръстоносен поход и германското участие в него, което е детайлно разгледано в контекста на отделните съчинения (според наличието или отсъствието на интерес у авторите им към темата за османските турци, Балканите, кръстоносните походи и Ориента), но са идентифицирани също така и специфичните влияния, взаимовръзки и зависимости между отделни автори и съчинения, като е проследена и миграцията на определени сюжетни мотиви и топоси в различните текстове и автори, както и формирането на трайни регионални историографски модели и традиции, свързани с паметта за драматичните събития от 1396 г. и немските участници в тях. Темата за връзката на Свещената Римска империя, германските земи и немското рицарство с Никополския кръстоносен поход е разгледана също така и в контекста на известните френски, унгарски, южнославянски, византийски и османски наративни извори, като в отделни части на проучването са привлечени и друг тип източници като грамоти, и финансови документи, както и иконографски материал от илюстрирани ръкописи и старопечатни

източници, което придава допълнителна солидност и пълнокръвност на изследването.

По отношение на проучването на немското участие в Никополския кръстоносен поход критично и задълбочено са разгледани и анализирани ролята и влиянието на Северните кръстоносни походи за провеждането на антиосманската кръстоносна експедиция от 1396 г., като е създаден концептуален модел за обяснението на тази взаимовръзка, основан на т.нар. принцип на Зипф или „принцип на най-малкото усилие“. Изведено е наблюдението, че голяма част от германските аристократични фамилии, които по един или друг начин са свързани с организацията и провеждането на кръстоносния поход от 1396 г., или са участвали в битката при Никопол, са имали предходен военен опит в Северните кръстоносни походи в Балтийския регион и в редица случаи са поддържали и тесни връзки с Тевтонския орден. Същевременно благодарение на критичния анализ на изворите е развенчан устойчивия историографски мит за участието на рицари от Тевтонския орден в Никополския кръстоносен поход, като убедително е доказано, че за клоновете на тевтонските рицари в Прусия и Ливония е било напълно невъзможно в този момент да се ангажират в антиосманската експедиция на Балканите. Оставен е отворен обаче въпросът за евентуалното участие на тевтонски рицари от Свещената Римска империя (по-точно от Франкония) в кръстоносния поход от 1396 г. Частично е разгледан и въпросът за участието на германски хоспиталиери в същата кръстоносна експедиция. Особено внимание е отделено на участието на главните принцове от Свещената Римска империя в Никополския кръстоносен поход: Сигизмунд Люксембургски – маркграф на Бранденбург и пожизнен викарий на Свещената Римска империя, бургграф Йохан III от Нюрнберг от франконската династия Хоенцолерн и пфалцграф Рупрехт Пипан от Рейнския Палатинат. Благодарение на задълбочения критичен анализ на изворите е разкрита ролята и значението на бранденбургския

маркграф и унгарски крал в организацията, хода и последиците от кръстоносната експедиция в контекста на динамичната ситуация в Свещената Римска империя по това време, подробно е осветен въпроса за иначе negliжираното в историографията участие и роля на курпринц Рупрехт Пипан от Рейнския Палатинат в Никополския кръстоносен поход и категорично е развенчан историографският мит за участието на бургграф Фридрих VI от Нюрнберг в същата кръстоносна експедиция, като същевременно подробно е изследвано това неговият брат – Йохан III. Специално внимание е отделено и на идентификацията, на систематизацията по географски и социален признак и на просопографския анализ и представяне на третата група немски кръстоносци в Никополския кръстоносен поход: обикновените графове, рицари, оръженосци и граждани от Свещената Римска империя. В нея са идентифицирани 46 такива личности, произхождат от регионите Бавария, Горен Рейн, Франкония, Хесен, Австрия и Швабия, като по-подробен просопографски анализ е направен спрямо рицарите от Бавария под формата на case study с пет подробни биографични справки за участващи в похода баварски кръстоносци. В резултат на задълбочения критичен анализ на изворите установеният общ брой на идентифицираните поименно в изследването немски участници в Никополския кръстоносен поход е петдесет и двама.

Приносен характер има и етимологичното изследване на топонима „Шилтау“/„Шилтарн“ (немското наименование за средновековния български град Никопол) в късносредновековната немскоезична литература. Въз основа на извършения лингвистичен анализ се достига до заключението, че топонимът се вписва в широко разпространена именна традиция в немските земи, при която крепости, разположени в непосредствена близост до реки или езера, получават названия, формирани по сходен модел. Приносен характер има също и разрешаването на

историографския проблем с идентификацията на личността Ханс Бодман, спомената в някои немски извори за Никополския кръстоносен поход. В историографията продължително време е застъпвано становището, че под това име следва да бъде разпознат цар Йоан Срацимир (1356–1396), владетел на Видин в същия период. Благодарение на критичния анализ на наличните извори и лингвистичното изследване на сведенията, тази идентификация е поставена под сериозно съмнение и е категорично отхвърлена като исторически несъстоятелна, като същевременно е предложено отъждествяване с немския рицар Ханс Бодман, произхождащ от швабски министералски род.

Наред с открояването на достойнствата и приносите на изследването, могат да бъдат отбелязани и някои дребни недостатъци и несъвършенства в дисертационния труд, които обаче биха могли да бъдат лесно коригирани. Прави впечатление, че в стремежа си към изчерпателност, докторантът не рядко прави твърде пространни и обзорни исторически екскурси, които не само прескачат хронологичната и тематична рамка на дисертационния труд, но излизат извън изследваната проблематика, а на места дори и извън епохата на Средновековието, измествайки по такъв начин в определени моменти основния тематичен фокус на проучването и излишно утежнявайки изложението. Забелязват се също и някои досадни повторения и дублиране на информация, както в изложението, така и в бележките към текста.

Към тези несъществени критични бележки могат да се добавят и някои кратки препоръки по представения дисертационен труд, отнасящи се най-вече до задълбочаване на изследването в проследяването на семейните кръстоносни традиции и връзки на някои немски благороднически фамилии от Свещената Римска империя (като напр. графовете Катценеленбоген и Мьомпелгард (Монбениард)) с предходни пилигримски експедиции в Изтока, като Четвъртия кръстоносен поход, както и с важната им роля в

управлението и политиката на латинските държави на Балканите (Латинската империя и Солунското кралство) и в Източното Средиземноморие (Йерусалимското кралство и Кипърското кралство) през предходния XIII в. Те могат да бъдат разгледани и като фактор за формирането на специфичен интерес към Ориента, за мотивацията и участието на отделни техни представители в Никополския кръстоносен поход през 1396 г. Подобна перспектива би внесла допълнителен балканистичен фокус в изследването и би придала още по-голяма плътност на просопографския анализ и реконструирането на биографиите на отделни фамилии и участници в Никополската кръстоносна експедиция.

В заключение искам да подчертая изцяло позитивното си впечатление от дисертационния труд и професионалната подготовка на неговия автор. С този опус той достойно се представя като изграден и перспективен млад изследовател в полето на медиевистиката. Позволявам си да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да присъдят заслужено на Милен Красимиров Петров научната и образователна степен *доктор*.

София, 06.09.2026 г.

доц. д-р Калин Йорданов Кирилов